

Tilastollisia havaintoja kaakkoismurteiden loppu-*n*:stä

Heikki Leskinen

Loppu-*n*:n kato on kuten tunnettua juuri kaakkoismurteillemme erityisen luonteenomainen piirre. Kuitenkin jo ilmiön laajuudesta ja rajoista esitetyt käsitykset ovat perin summittaisia ja keskenään ristiriitaisiakin. Esim. Veikko Ruoppila on Äyrämöismurteiden äännehistoriassaan (s. 96) tyytynyt näin väljään määrittelyyn: »Lyhyesti sanoen: *n* on voinut säilyä jotensakin kaikissa muotoryhmissä ja se on voinut kadota mistä muotoryhmästä tahansa. Sillä seikalla, alkaako seuraava sana vokaalilla vai konsonantilla vai onko kysymyksessä absoluuttinen loppu, ei havaintojeni mukaan ole mitään ratkaisevaa vaikutusta.» Selvitys tuntuu varmaan kaakkoismurteita taitamattomasta hämmentävältä, ja se onkin saanut Martti Rapolan hieman happamesti huomauttamaan (ÄHL s. 326), että äyrämöismurteiden tutkija näyttää tällä kohden »laskeneen aseensa». Rapola olisi yhtä hyvin voinut kohdistaa moitteensa myös Lauri Hakuliseen, joka kolmekymmentä vuotta aikaisemmin antoi Sakkolan ja Pyhäjärven murteiden loppu-*n*:stä seuraavanlaisen kuvan (Vir. 1925 s. 123): »Luulen, että ei voida yleensä saada selville varmoja sääntöjä siitä, missä asemissa millainenkin edustus on vallalla, niin kiteytymättömän sekavuuden hallussa tuntuvat loppu-*n*:n asiat olevan.»

Todellisuudessa sekä Hakulinen että varsinkin Ruoppila ovat tehneet kaakkoismurteiden loppu-*n*:n esiintymisrajoista koko joukon yllättävän tarkkoja havaintoja; Ruoppila on lisäksi tämän tästä oikaissut toisten tutkijain — mm. Kettusen ja Setälän — tietoja. Hakulisen ja Ruoppilan resignoitunut asenne johtui varmaan pääosaltaan tuonaikaisten kielentallennusvälineiden puutteellisuudesta: kumpikin joutui turvautumaan yksinomaan kenttämuistiinpanoihinsa; nauhoitteisiin rinnastettavia materiaallilähteitä heillä ei ollut lainkaan käytettävissään. Tällaisissa oloissa ei yksinkertaisesti ollut mahdollista saada selville, kuinka yleisiä kato- ja säilymätapaukset ovat missäkin asemassa tai muotoryhmässä, millaisia ovat eri murreryhmien tai yksilöiden väliset erot jne.

Tällä hetkellä tilanne on tietenkin olennaisesti parempi — kiitos Suomen kielen nauhoitearkiston — kuin kolme tai neljä vuosikymmentä sitten, mutta juuri kaakkoismurteita koskevat frekvenssitutkimukset ovat yhä edelleen hankalia, sillä täysin turmeltumatonta murretta edustavia nauhoitteita on perin vähän, ja tätä pientäkään määrää ei ole vielä litteroitu kuin nimeksi.

— Seuraavassa koetan kuitenkin eri puolilta valaista loppu-*n:n* säilymä- ja katomuotojen vaihtelua niissä kaakkoismurteiden alaryhmissä, joista on saatavissa riittävästi luotettavaa materiaalia. Esittämäni tiedot perustuvat pääosiltaan joko omiin (Luoteis-Laatokka ja Ala-Vuoksi) tai Suomen kielen nauhoitearkiston nauhoitteisiin. Kaikki analysoidut litteroinnit olen itse tarkistanut. Aineistoni sisältyy murreryhmittäin jaoteltuna kuuteen seuraavaan taulukkoon.

Taulukko 1: Loppu-*n:n* edustus Ylä-Vuoksen murteistossa (Antrea, Kirvu, Vuoksenranta)

Muoto-ryhmä	Loppu- <i>n:n</i> jäljessä								Loppu- <i>n:n</i> edellä				
	klus.	<i>h, s</i>	nas.	t. puoli-likv.	vok.	tauko	yht.	lyhyt	pitkä	pääpainoll. lyhyt	pitkä	pai-lyhyt	noton
Illatiivi	+	1	0	1	0	0	0	2	2	0	—	—	2
	—	120	93	95	114	71	136	629	178	451	—	—	629
Allatiivi	+	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1
	—	—	—	—	—	—	—	131	131	—	—	—	131
(i)nen-nomininit	+	0	0	0	0	1	0	1	1	—	—	—	1
	—	68	25	32	23	22	49	219	219	—	—	—	219
Pass. pres. ja imperf.	+	1	0	0	0	0	0	1	—	1	—	—	1
	—	105	142	101	88	40	71	547	—	547	—	—	547
Imperat. yks. 3. p.	+	—	—	—	0	—	0	0	—	0	—	—	0
	—	—	—	—	2	—	1	3	—	3	—	—	3
-han, -hän	+	0	0	0	1	0	1	1	1	—	—	—	1
	—	21	141	116	1	9	22	310	310	—	—	—	310
-kin	+	0	0	0	0	0	0	0	0	0	—	—	0
	—	60	27	75	41	32	42	277	275	2	—	—	277
-kaan, -kään	+	0	0	0	0	0	0	0	—	0	—	—	0
	—	8	13	22	15	12	24	94	—	94	—	—	94
-ton, -tön	+	—	0	—	—	—	0	0	0	—	—	—	0
	—	—	1	—	—	—	1	2	2	—	—	—	2
Yks. 1. p.	+	5	2	23	7	0	9	46	34	12	—	10	36
	—	46	51	21	34	23	7	182	126	56	—	24	158
Genetiivi	+	29	4	52	14	14	6	119	95	24	31	23	65
	—	196	31	32	22	59	23	363	253	110	2	65	296
Yks. akk.	+	15	10	12	13	10	11	71	67	4	33	4	34
	—	27	15	14	18	6	10	90	68	22	2	6	82
Yks. 1. p:n om.-liite	+	0	0	1	1	0	0	2	—	2	—	—	2
	—	15	3	11	14	11	14	68	—	68	—	—	68
3. p:n om.-liite	+	0	0	1	1	0	0	2	1	1	—	—	2
	—	22	13	15	19	7	21	97	18	79	—	—	97
<i>n</i> -lopp. nomininit	+	1	—	3	1	1	0	6	6	0	2	—	4
	—	13	—	1	4	4	2	24	9	15	0	—	24
Superlat.	+	—	—	—	—	—	0	0	—	0	—	—	0
	—	—	—	—	—	—	1	1	—	2	—	—	2
<i>on</i>	+	10	15	34	10	2	10	81	81	—	81	—	—
	—	20	22	8	0	10	6	66	66	—	66	—	—
<i>en</i>	+	6	3	28	3	11	6	57	57	—	57	—	—
	—	0	5	0	0	0	0	5	5	—	5	—	—

Taulukko 2: Loppu-*n*:n edustus Ala-Vuoksen murteistossa (Pyhäjärvi, Sakkola)

Muoto-ryhmä	Loppu- <i>n</i> :n jäljessä							Loppu- <i>n</i> :n edellä				
	klus.	<i>h, s</i>	nas. t.	puoli-likv.	vok.	tauko	yht.	lyhyt	pitkä	pääpainoll. lyhyt	pitkä	noton
Illatiivi	+ 0 — 178	0 73	0 132	0 86	0 78	0 139	0 686	0 257	0 429	—	—	0 686
Allatiivi	+ — —	—	—	—	—	—	0 131	—	—	—	—	—
(<i>i</i>) <i>nen</i> -nomininit	+ 3 — 71	0 39	1 51	0 19	0 22	0 66	4 268	4 268	—	—	—	4 268
Pass. prees. ja imperf.	+ 0 — 169	0 210	0 152	0 65	0 53	0 87	0 736	—	0 736	—	—	0 736
Imperat. yks. 3. p.	+ — —	0 2	0 1	—	—	—	0 3	—	0 3	—	—	0 3
- <i>han</i> , - <i>hän</i>	+ 0 — 6	1 65	0 40	0 0	0 5	0 2	1 118	1 118	—	—	—	1 118
- <i>kin</i>	+ 0 — 52	0 44	0 33	0 24	0 25	0 52	0 230	0 224	0 6	—	—	0 230
- <i>kaan</i> , - <i>kään</i>	+ 0 — 39	0 11	0 29	0 6	0 4	0 25	0 114	—	0 114	—	—	0 114
- <i>ton</i> , - <i>tön</i>	+ — —	—	—	0 1	—	—	0 1	0 1	—	—	—	0 1
Yks. 1. p.	+ 4 — 28	6 20	11 21	8 14	1 10	3 3	33 96	20 64	13 32	—	11 24	22 72
Genetiivi	+ 25 — 152	4 50	19 59	33 61	7 88	14 21	102 431	83 333	19 98	62 2	18 48	22 381
Yks. akk.	+ 11 — 25	7 16	3 8	7 12	7 5	16 9	51 75	48 68	3 7	30 9	2 2	19 64
Yks. 1. p:n om.-liite	+ 0 — 4	0 4	0 1	0 2	0 1	0 4	0 16	—	0 16	—	—	0 16
3. p:n om.-liite	+ 0 — 17	0 13	0 16	0 6	0 6	0 10	0 68	0 9	0 59	—	—	0 68
<i>n</i> -lopp. nomininit	+ 0 — 14	0 4	0 4	0 8	1 2	0 3	1 35	1 32	0 3	—	—	1 35
Superlat.	+ 0 — 2	—	—	—	—	0 1	0 3	0 2	0 1	—	—	0 3
<i>on</i>	+ 18 — 15	10 20	26 2	4 3	10 1	13 5	81 46	81 46	—	81 46	—	—
<i>en</i>	+ 8 — 0	0 0	20 0	1 0	12 0	5 0	46 0	46 0	—	46 0	—	—

Taulukko 3: Loppu-*n*:n edustus Äyräpään murteistossa (Kivennapa, Muolaa, Terijoki, Äyräpää)

Muoto-ryhmä	Loppu- <i>n</i> :n jäljessä								Loppu- <i>n</i> :n edellä				
	klus.	<i>h, s</i>	<i>nas.</i>	<i>t.</i>	puoli- likv.	vok.	tauko	yht.	lyhyt	pitkä	pääpainoll. lyhyt	pitkä	noton
Illatiivi	+	1	0	1	0	2	1	5	4	1	—	—	5
	—	216	101	197	129	129	378	1150	314	836	—	—	1150
Allatiivi	+	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1
	—	—	—	—	—	—	—	258	258	—	—	—	258
(<i>i</i>) <i>nen-</i> nominit	+	2	0	0	0	2	1	5	5	—	—	—	5
	—	91	40	55	35	77	130	428	428	—	—	—	428
Pass. pres. ja imperf.	+	1	0	1	0	0	0	2	—	2	—	—	2
	—	150	176	156	119	70	189	860	—	860	—	—	860
Imperat. yks. 3. p.	+	0	0	0	0	0	0	0	—	0	—	—	0
	—	3	4	0	2	1	2	12	—	12	—	—	12
- <i>han,</i> - <i>hän</i>	+	0	0	0	0	0	0	0	0	—	—	—	0
	—	26	151	206	8	16	15	422	422	—	—	—	422
- <i>kin</i>	+	0	0	0	0	0	0	0	0	—	—	—	0
	—	115	50	92	57	84	124	522	516	6	—	—	522
- <i>kaan,</i> - <i>kään</i>	+	0	0	0	0	0	0	0	—	0	—	—	0
	—	43	24	40	12	34	111	264	—	264	—	—	264
- <i>ton,</i> - <i>tön</i>	+	—	—	—	—	—	—	0	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	—	0	—	—	—	—	—
Yks. 1. p.	+	53	24	54	19	18	57	225	116	109	—	67	158
	—	99	146	114	45	75	44	523	339	184	—	120	403
Genetiivi	+	110	20	41	17	22	44	254	207	47	110	21	123
	—	500	103	179	85	211	101	1179	701	478	15	237	927
Yks. akk.	+	58	19	48	19	18	86	248	237	11	126	11	111
	—	77	35	41	23	26	60	262	230	32	30	13	219
Yks. 1. p:n om.-liite	+	3	2	0	3	12	8	28	—	28	—	—	28
	—	42	22	25	34	55	36	214	—	214	—	—	214
3. p:n om.-liite	+	0	0	0	0	0	0	0	0	0	—	—	0
	—	39	26	37	31	16	105	254	73	181	—	—	254
<i>n</i> lopp. nominit	+	3	0	0	1	1	1	6	5	1	—	—	6
	—	23	7	6	9	4	4	53	50	3	—	—	53
Superlat.	+	1	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1
	—	0	—	—	—	—	—	0	0	—	—	—	0
<i>on</i>	+	58	41	74	17	19	65	274	274	—	274	—	—
	—	56	48	62	23	24	31	244	244	—	244	—	—
<i>en</i>	+	53	11	201	6	36	35	342	342	—	342	—	—
	—	1	7	8	0	0	0	16	16	—	16	—	—

Taulukko 4: Loppu-n:n edustus Länsi-Kannaksen murteistossa (= rantamurre; Johannes, Koivisto, Kuolemajärvi, Uusikirkko)

Muoto-ryhmä	Loppu-n:n jäljessä								Loppu-n:n edellä				
	klus.	<i>h, s</i>	<i>nas.</i>	<i>t.</i>	puoli-likv.	vok.	tauko	yht.	lyhyt	pitkä	pääpainoll.	pai-lyhyt	pitkä
Illatiivi	+	1	0	0	0	0	1	2	1	1	—	—	2
	—	126	75	112	103	61	234	711	142	569	—	—	711
Allatiivi	+	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	2
	—	—	—	—	—	—	—	216	216	—	—	—	216
(<i>i</i>)nen-nominit	+	2	0	0	0	1	1	4	4	—	—	—	4
	—	51	24	37	19	33	45	209	209	—	—	—	209
Pass. prees. ja imperf.	+	0	0	0	0	0	0	0	—	0	—	—	0
	—	138	138	103	99	48	112	638	—	638	—	—	638
Imperat. yks. 3. p.	+	0	0	—	—	—	0	0	—	0	—	—	0
	—	1	1	—	—	—	1	3	—	3	—	—	3
-han, -hän	+	0	0	0	0	0	0	0	0	—	—	—	0
	—	6	35	42	3	2	2	90	90	—	—	—	90
-kin	+	0	0	0	0	0	0	0	0	0	—	—	0
	—	44	37	28	30	41	32	212	208	4	—	—	212
-kaan, -kään	+	0	0	0	0	0	0	0	—	0	—	—	0
	—	15	8	13	4	14	45	99	—	99	—	—	99
-ton, -tön	+	0	—	—	—	—	0	0	0	—	—	—	0
	—	1	—	—	—	—	1	2	2	—	—	—	2
Yks. 1. p.	+	12	10	18	8	4	20	72	43	29	—	26	46
	—	24	26	22	13	30	9	124	91	33	—	21	103
Genetiivi	+	61	7	28	22	12	19	149	119	30	46	13	90
	—	250	49	75	33	76	23	506	359	147	3	83	420
Yks. akk.	+	27	16	16	29	14	38	140	124	16	48	4	88
	—	55	13	23	21	14	24	150	139	11	6	5	139
Yks. 1. p:n om.-liite	+	0	2	0	0	1	3	6	—	6	—	—	6
	—	6	1	2	5	10	8	32	—	32	—	—	32
3. p:n om.-liite	+	4	1	3	4	3	17	32	1	31	—	—	32
	—	26	24	16	21	9	40	136	3	133	—	—	136
<i>n</i> -lopp. nominit	+	2	0	1	0	0	0	3	2	1	—	—	3
	—	17	4	6	7	4	7	45	29	16	—	—	45
Superlat.	+	1	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1
	—	0	—	—	—	—	—	0	0	—	—	—	0
<i>on</i>	+	15	13	18	4	4	14	68	68	—	68	—	—
	—	10	32	11	7	4	5	69	69	—	69	—	—
<i>en</i>	+	13	3	34	2	8	3	63	63	—	63	—	—
	—	0	1	0	0	0	0	1	1	—	1	—	—

Taulukko 5: Loppu-*n:n* edustus Luoteis-Laatokan murteistossa (Hiitola, Kurkijoki)

Muoto-ryhmä	Loppu- <i>n:n</i> jäljessä							Loppu- <i>n:n</i> edellä					
	klus.	<i>h, s</i>	nas.	<i>t, puoli-likv.</i>	vok.	vok.	tauko yht.	lyhyt	pitkä	pääpainoll. lyhyt	pitkä	noton	
Illatiivi	+	1	2	0	0	0	0	3	2	1	—	—	3
	—	181	116	217	178	113	214	1019	386	633	—	—	1019
Allatiivi	+	—	—	—	—	—	—	0	0	—	—	—	0
	—	—	—	—	—	—	—	231	231	—	—	—	231
(<i>i</i>) <i>nen-</i> nominit	+	4	0	0	1	0	1	6	6	—	—	—	6
	—	72	32	65	28	42	60	299	299	—	—	—	299
Pass. prees. ja imperf.	+	0	0	0	0	0	1	1	—	1	—	—	1
	—	139	193	168	127	70	91	788	—	788	—	—	788
Imperat. yks. 3. p.	+	0	0	0	0	—	—	0	—	0	—	—	0
	—	1	1	2	1	—	—	5	—	5	—	—	5
- <i>han, -hän</i>	+	0	0	1	0	0	0	1	1	—	—	—	1
	—	19	66	41	1	2	1	130	130	—	—	—	130
- <i>kin</i>	+	0	0	0	1	0	0	1	1	0	—	—	1
	—	49	43	62	32	39	24	249	234	15	—	—	249
- <i>kaan, -kään</i>	+	0	0	0	0	0	0	0	—	0	—	—	0
	—	26	19	22	10	26	31	134	—	134	—	—	134
- <i>ton, -tön</i>	+	0	—	0	1	—	0	1	1	—	—	—	1
	—	1	—	1	0	—	1	3	3	—	—	—	3
Yks. 1. p.	+	37	33	48	21	21	35	195	134	61	—	51	144
	—	22	30	11	8	6	5	82	69	13	—	7	75
Genetiivi	+	131	11	107	69	33	40	391	320	71	81	35	275
	—	228	82	65	31	103	18	527	404	123	2	57	468
Yks. akk.	+	92	43	74	52	33	55	349	325	24	152	10	187
	—	35	18	8	12	15	7	95	91	4	15	1	79
Yks. 1. p:n om.-liite	+	12	2	14	6	8	5	47	—	47	—	—	47
	—	3	2	1	4	2	1	13	—	13	—	—	13
3. p:n om.-liite	+	1	0	1	5	1	7	15	14	1	—	—	15
	—	25	17	41	22	12	20	137	47	90	—	—	137
<i>n</i> -lopp. nominit	+	7	4	6	0	1	3	21	21	0	17	—	4
	—	8	8	2	3	3	2	26	17	9	0	—	26
Superlat.	+	0	—	—	—	—	—	0	—	0	—	—	0
	—	1	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	1
<i>on</i>	+	36	24	35	21	14	27	157	157	—	157	—	—
	—	16	29	6	1	12	2	66	66	—	66	—	—
<i>en</i>	+	26	9	82	3	21	6	147	147	—	147	—	—
	—	0	8	0	0	0	0	8	8	—	8	—	—

Taulukko 6.: Loppu-*n*:n edustus Raudun murteessa

Muoto-ryhmä	Loppu- <i>n</i> :n jäljessä								Loppu- <i>n</i> :n edellä				
	klus.	<i>h, s</i>	nas.	<i>t</i> .	puoli-likv.	vok.	tauko	yht.	lyhyt	pitkä	pääpainoll.	pai-lyhyt	pitkä
Illatiivi	+	18	0	3	3	2	10	36	29	7	—	—	36
	—	64	37	59	44	39	156	399	53	346	—	—	399
Allatiivi	+	—	—	—	—	—	—	0	0	—	—	—	0
	—	—	—	—	—	—	—	105	105	—	—	—	105
(<i>i</i>) <i>nen-</i> nomininit	+	29	0	2	1	1	10	43	43	—	—	—	43
	—	14	14	16	15	17	28	104	104	—	—	—	104
Pass. pres. ja imperf.	+	38	1	2	0	2	13	56	—	56	—	—	56
	—	8	11	18	9	14	10	70	—	70	—	—	70
Imperat. yks. 3. p.	+	—	—	—	—	—	—	0	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	—	0	—	—	—	—	—
<i>-han, -hän</i>	+	0	0	1	—	—	—	1	1	—	—	—	1
	—	4	24	30	—	—	—	58	58	—	—	—	58
<i>-kin</i>	+	0	0	1	0	0	0	1	1	0	—	—	1
	—	62	25	42	15	42	56	242	240	2	—	—	242
<i>-kaan, -kään</i>	+	0	0	0	0	2	0	2	—	2	—	—	2
	—	24	8	23	5	27	56	143	—	143	—	—	143
<i>-ton, -tön</i>	+	1	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1
	—	0	—	—	—	—	—	0	0	—	—	—	0
Yks. 1. p.	+	94	19	40	19	30	65	267	158	109	—	79	188
	—	17	33	38	31	38	30	187	145	42	—	21	166
Genetiivi	+	208	8	49	10	16	42	333	249	84	32	55	246
	—	26	49	58	44	62	23	262	205	57	6	38	218
Yks. akk.	+	51	10	32	13	7	59	172	150	22	42	13	117
	—	10	10	12	11	7	13	63	56	7	5	4	54
Yks. 1. p:n om.-liite	+	29	4	2	2	14	5	56	4	52	—	—	56
	—	2	2	6	2	0	3	15	0	15	—	—	15
3. p:n om.-liite	+	21	1	3	2	4	9	40	1	39	—	—	40
	—	8	6	14	8	6	30	72	1	71	—	—	72
<i>n</i> -lopp. nomininit	+	22	0	2	0	0	1	25	25	—	—	—	25
	—	7	3	8	10	1	5	34	34	—	—	—	34
Superlat.	+	1	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1
	—	0	—	—	—	—	—	0	0	—	—	—	0
<i>on</i>	+	66	21	39	2	12	42	182	182	—	182	—	—
	—	2	11	4	8	5	6	36	36	—	36	—	—
<i>en</i>	+	19	3	32	1	23	11	89	89	—	89	—	—
	—	0	1	1	0	0	0	2	2	—	2	—	—

1. Muotoryhmien jakaantuminen kahteen päätyyppiin

Niin kuin useissa eri tutkimuksissa (esim. Setälä, YÄH s. 373; Ruoppila, ÄMÄH s. 97—99; Leskinen, LLMÄH I s. 276—279) on aikaisemmin todettu, on sananloppuinen *n* entisissä Suomen-puoteisissa kaakkoismurteissa hävinnyt eräistä muotoryhmistä jäljettömiin, kun taas toisissa esiintyy säännöttömältä vaikuttavaa säilymisen ja kadon vaihtelua. Tämä kaksijakoisuus ilmenee edellä esitellyistä taulukoista silmänpistävästi: *-n:n* kato on käytännöllisesti katsoen johdonmukaista 1) illatiivissa, 2) allatiivissa, 3) *-(i)nen-*loppuisissa nomineissa, 4) passiivin preesensissä ja imperfektissä, 5) yks. 3. persoonan imperatiivissa, 6) jälkiliitteissä *-han* ~ *-hän*, *-kin*, *-kaan* ~ *-kään* sekä 7) johtimessa *-ton* ~ *-tön* [ynnä 8) persoonapronominissa *hän*, joka kaakkoismurteissa esiintyy pitkävokaalisessa asussa *hää* ~ *heä*]; kaikissa muissa muotoryhmissä tavataan katomuotojen rinnalla ainakin jollain taholla myös säilymäedustusta. Poikkeuksellinen on kuten tunnettua Raudun pitäjän murre: siinä näyttävät olevan täysin *-n:*ttömiä vain allatiivi ja mainitut jälkiliitteet (vrt. Saukkonen, Vir. 1959 s. 478—479).

Muotoryhmien kahtia jakautumisen syy on ilmeisesti morfologinen. Katotendenssi on kylläkin ollut yhtäläinen kaikissa muotoryhmissä, mutta se on päässyt täydellisesti toteutumaan vain niissä, joissa *-n:*lliset ja *-n:*ttömät asut eivät ole toisiinsa nähden oppositiosuhteessa (Leskinen, mts. 292). Merkitystehtävän ilmaisimena genetiivin tai akkusatiivin *-n* on tietenkin aivan toisessa asemassa kuin esim. illatiivin loppu-*n*, joka on vain pieni osa päätekokonaisuudesta. Murteen muotojärjestelmä on siis kehittynyt sellaiseksi, että *-n* on hävinnyt jäljettömiin niissä tapauksissa, joissa se kuuluu osana johonkin tunnus- tai päätämorfeemiin, mutta mikäli se on itsenäinen morfeemi, on vallalla allomorfinen vaihtelu $\{N\}^1 \sim \{\emptyset\}$, ts. säilymä ja kato ovat keskenään vapaassa vaihtelussa.

2. Alamurteiden väliset erot

Loppu-*n:n* kato näyttää ennättäneen pisimmälle Karjalan kannaksen keski-osien murteissa. Esim. genetiivin loppu-*n:n* säilymä- ja katotapausten suhde on Äyräpään ryhmässä 18 : 82, Ala-Vuoksen ryhmässä 19 : 81, Ylä-Vuoksen alueella 25 : 75 (silti yks. 1. persoonassa 20 : 80) ja Länsi-Kannaksella (= ran-

$$^1 \{N\} \rightarrow \begin{array}{ll} /l/ & /-l/ \\ /r/ & /-r/ \\ /m/ & /-m/, /p/ \\ /ŋ/ & /-k/ \\ /j/ & /-j/ \\ /v/ & /-v/ \\ /n/ & \text{muualla} \end{array}$$

Taulukko 7: Loppu-*n*:n edustus Länsi-Kannaksen murteiston eteläosassa (Kuolemajärvi, Uusikirkko)

Muoto-ryhmä		Loppu- <i>n</i> :n jäljessä							Loppu- <i>n</i> :n edellä				
		klus.	<i>h, s</i>	<i>nas.</i>	<i>t.</i>	puoli-likv.	vok.	tauko	yht.	lyhyt	pitkä	pääpainoll. lyhyt	pitkä
Yks. 1. p.	+	6	3	6	2	1	7	25	12	13	—	13	12
	—	13	12	11	10	18	6	70	51	19	—	9	61
Genetiivi	+	18	2	4	8	3	8	43	38	5	32	3	8
	—	112	21	28	11	23	17	212	150	62	2	36	174
Yks. akk.	+	11	10	8	16	8	12	65	58	7	27	1	37
	—	42	9	17	14	8	15	105	98	7	4	3	98
Instrukt.	+	0	0	0	0	0	0	0	0	0	—	4	0
	—	4	2	4	3	3	4	20	13	7	—	4	16
Yks. 1. p:n om.-liite	+	0	—	0	0	0	1	1	—	1	—	—	1
	—	2	—	1	2	5	4	14	—	14	—	—	14
3. p:n om.-liite	+	2	0	1	2	0	3	8	1	7	—	—	8
	—	19	12	11	12	5	27	86	2	84	—	—	86
<i>n</i> -lopp. nominit	+	0	0	1	0	0	0	1	0	1	—	—	1
	—	2	1	1	3	2	4	13	3	10	—	—	13
<i>on</i>	+	4	8	10	2	0	6	30	30	—	30	—	—
	—	8	28	10	5	3	3	57	57	—	57	—	—
<i>en</i> ²	+	10	3	15	—	4	1	33	33	—	33	—	—
	—	0	1	0	—	0	0	1	1	—	1	—	—

tamurteessa) 23 : 77. Länsi-Kannaksen edustus ei kuitenkaan ole yhtenäinen, vaan *-n*:n kato on huomattavasti yleisempää eteläisissä (Uusikirkko, Kuolemajärvi) kuin pohjoisissa pitäjissä; vrt. toisiinsa taulukkoja 7 ja 8. Erityyppisten genetiivimuotojen suhteessa tämä ero näkyy räikeänä: eteläosat 13 : 87, pohjoisosat 27 : 73.

Pohjoiset ja eteläiset reuna-alueet poikkeavat jyrkästi Keski-Kannaksesta. Luoteis-Laatokan seuduilla (Kurkijoki, Hiitola) genetiivin loppu-*n*:n säilyttäneiden ja menettäneiden asujen suhde on kadon hyväksi enää 43 : 57, ja Raudun pitäjässä tilanne on jo kääntynyt päinvastaiseksi (56 : 44). Tällä ker-

taa murreraja on etelässä hyvin jyrkkä, kun taas pohjoista kohti mentäessä muutos on vähittäisempi; ks. taulukkoja 9 (Hiitola) ja 10 (Kurkijoki). Esim. genetiivin suhdeluvut ovat Hiitolassa 27 : 73, mutta Kurkijoella 53 : 47.

Tilastollinen selvittely ei juuri muuta kaakkoismurteiden loppu-*n:n* kadon levikistä ja yleisyydestä aikaisemmin saatuja käsityksiä, mutta se tarkentaa niitä aivan olennaisesti. Samalla se panee hieman epäilemään sitä Ruoppilan esittämää ajatusta (ÄMÄH s. 107), jonka mukaan katoilmiö olisi saanut alkunsa nimenomaan Ylä-Vuoksen alueella. Nähtävästi koko Keski-Kannas sopii yhtä perustellusti tämän piirteen synnyinseuduksi.

Taulukko 8: Loppu-*n:n* edustus Länsi-Kannaksen murteiston pohjoisosassa

Muoto-ryhmä	Loppu- <i>n:n</i> jäljessä								Loppu- <i>n:n</i> edellä				
	klus.	<i>h, s</i>	nas.	t. puoli-likv.	vok.	vok.	tauko	yht.	lyhyt	pitkä	pääpainoll. lyhyt	pitkä	noton
Yks. 1. p.	+ —	6 11	7 14	12 11	6 3	3 12	13 3	47 54	31 40	16 14	—	13 12	34 42
Genetiivi	+ —	43 138	5 28	24 47	14 22	9 53	11 6	106 294	81 209	25 85	14 1	10 47	82 246
Yks. akk.	+ —	16 13	6 4	8 6	13 7	6 6	26 9	75 45	66 41	9 4	21 2	3 2	51 41
Instrukt.	+ —	1 6	0 4	1 6	0 6	0 2	1 8	3 32	3 15	0 17	—	1 6	2 26
Yks. 1. p:n om.-liite	+ —	0 4	2 1	0 1	0 3	1 5	2 4	5 18	—	5 18	—	—	5 18
3. p:n om.-liite	+ —	2 7	1 12	2 5	2 9	3 4	14 13	24 50	0 1	24 49	—	—	24 50
<i>n</i> -lopp. nominit	+ —	2 15	0 3	0 5	0 4	0 2	0 3	2 32	2 26	0 6	—	—	2 32
<i>on</i>	+ —	11 2	5 4	8 1	2 2	4 1	8 2	38 12	38 12	—	38 12	—	—
<i>en</i>	+ —	3 0	— 0	19 0	2 0	4 0	2 0	30 0	30 0	—	30 0	—	—

Taulukko 9: Loppu-n:n edustus Hiitolan murteessa

Muoto-ryhmä	Loppu-n:n jäljessä								Loppu-n:n edellä				
	klus.	<i>h, s</i>	nas.	t.	puoli-likv.	vok.	tauko	yht.	lyhyt	pitkä	pääpainoll.	pai-lyhyt	pitkä
Yks. 1. p.	+	12	10	20	11	9	17	79	52	27	—	21	58
	—	15	18	3	6	3	2	47	37	10		4	43
Genetiivi	+	28	1	50	15	6	1	101	79	22	23	10	68
	—	119	41	36	13	43	6	264	188	76	1	34	229
Yks. akk.	+	46	12	23	15	19	16	131	119	12	59	3	69
	—	22	9	2	7	7	4	51	49	2	11	1	39
Yks. 1. p:n om.-liite	+	8	0	8	2	0	3	21	—	21	—	—	21
	—	2	1	0	1	2	0	6		6			6
3. p:n om.-liite	+	0	0	0	0	0	0	0	0	0	—	—	0
	—	15	7	20	12	8	14	76	17	59			76
<i>n</i> -lopp. nominit	+	1	1	3	0	0	—	5	5	0	3	—	2
	—	4	3	1	2	2	—	12	11	1	0	—	12
<i>on</i>	+	14	11	21	12	4	17	79	79	—	79	—	—
	—	12	18	3	0	10	1	44	44		44		
<i>en</i>	+	14	2	53	3	14	6	92	92	—	92	—	—
	—	0	8	0	0	0	0	8	8		8		

Taulukko 10: Loppu-n:n edustus Kurkijoen murteessa

Muoto-ryhmä	Loppu-n:n jäljessä								Loppu-n:n edellä				
	klus.	<i>h, s</i>	nas.	t.	puoli-likv.	vok.	tauko	yht.	lyhyt	pitkä	pääpainoll.	pai-lyhyt	pitkä
Yks. 1. p.	+	25	23	28	10	12	18	116	82	34	—	30	86
	—	7	12	8	2	3	3	35	32	3		3	32
Genetiivi	+	103	10	57	54	27	39	290	241	49	58	25	207
	—	109	41	29	18	54	12	263	216	47	1	23	239
Yks. akk.	+	46	31	51	37	14	39	218	206	12	93	7	118
	—	13	9	6	5	8	3	44	42	2	4	0	40
Yks. 1. p:n om.-liite	+	4	2	6	4	8	2	26	1	25	—	—	26
	—	1	1	1	3	0	1	7	1	6			7
3. p:n om.-liite	+	1	0	1	5	1	7	15	14	1	—	—	15
	—	10	10	21	10	4	6	61	30	31			61
<i>n</i> -lopp. nominit	+	6	3	3	0	1	3	16	16	0	14	—	2
	—	4	5	1	1	1	2	14	6	8	0		14
<i>on</i>	+	22	13	14	9	10	10	78	78	—	78	—	—
	—	4	11	3	1	2	1	22	22		22		
<i>en</i>	+	12	7	29	—	7	—	55	55	—	55	—	—
	—	0	0	0		0		0	0		0		

3. Yksilöiden väliset erot

Yksilöiden väliset erot ovat kaikkialla varsin tuntuvat, mutta yleisen kehityssuunnan vastaisia poikkeuksia esiintyy vain ani harvoin; niitä tuskin tavautaankaan muualla kuin murteiston reuna-alueilla. — Havainnollisen kuvan tilanteen labiiliudesta antanee seuraava taulukko, johon on koottu loppu-*n:n* säilymä- ja katotapaukset neljältä jokseenkin samanikäiseltä Äyräpään murteen puhujalta (Helena Kemppi, s. 1877 Muolaassa; Eeva-Stiina Mustonen, s. 1880 Heinjoella; Vilhelmiina Nokkonen, s. 1883 Terijoella; Maria Turki, s. 1882 Äyräpäässä). Esimerkkikategorioiksi on valittu a) verbien yks. 3. persoona, b) genetiivi ja c) akkusatiivi, koska näiden muotoryhmien frekvenssi on kaikkein suurin.

Taulukko 11: *-n:n* säilyminen ja kato neljällä keskikannakselaisella kielenoppaalla

Kielenopas	Yks. 1. p.			Genetiivi			Akkusatiivi		
	+	—	%	+	—	%	+	—	%
Kemppi s. 1877	74	: 132	36 : 64	110	: 355	24 : 76	92	: 68	58 : 42
Mustonen s. 1880	9	: 102	8 : 92	15	: 160	9 : 91	9	: 21	30 : 70
Nokkonen s. 1883	82	: 292	22 : 78	50	: 337	13 : 87	59	: 84	41 : 59
Turkki s. 1882	65	: 94	41 : 59	82	: 462	15 : 85	94	: 106	47 : 53

Taulukko paljastaa, että näiden suhteellisen turmeltumatonta murretta puhuvien vanhusten ääriarvojen erotus on a) yks. 1. persoonassa 33, b) genetiivissä 15 ja c) akkusatiivissa 28 prosenttiyksikköä. Hajonta on siis pienin genetiivissä, josta *-n* on kadonnut yleisemmin kuin muista ryhmistä.

Vielä rajumpia vaihtelut voivat olla ilmiön äärilaidoilla. Kaikkein suurimman yllätyksen tuotti aineistossani johannekselaiselta Matilda Reposelta (o.s. Väntsi, s. 1874 Kajjalan kylässä) v. 1962 talletettu näyte, jossa *-n:n* säilymämuodot ovat murteen yleisen kannan vastaisesti useissa muotoryhmissä selvänä enemmistönä (vrt. toisiinsa taulukoita 4 ja 12). Muilta piirteiltään Reposen kieli on mitä tyypillisintä Johanneksen murretta, eikä siinä esiinny varsinaisia rappeutumisoireita. Nauhoitteiden vähälukuisuuden takia jää tässä vaiheessa selvittämättä, onko kysymys pelkästään yksilöllisestä konservatiivisuudesta vai onko ehkä aihetta epäillä, ettei loppu-*n:n* kato olekaan näillä seuduilla kovin iäkäs ilmiö.

Taulukko 12: Loppu-*n*:n edustus Matilda Reposen puheessa

Muoto-ryhmä	Loppu- <i>n</i> :n jäljessä								Loppu- <i>n</i> :n edellä			
	klus.	<i>h, s nas.</i>	<i>t. puoli-</i>	<i>vok.</i>	<i>tauko</i>	<i>yht.</i>	<i>lyhyt</i>	<i>pitkä</i>	<i>pääpainoll.</i>	<i>pai-</i>	<i>noton</i>	
Yks. 1. p.	+	7	4	9	8	0	9	37	24	13	10	27
	—	0	11	3	3	1	0	18	16	2	2	16
Genetiivi	+	45	0	8	6	12	6	77	58	19	20	57
	—	8	3	6	3	13	1	34	23	11	6	28
Yks. akk.	+	5	0	1	1	2	2	11	8	3	3	8
	—	1	3	1	0	0	2	7	3	4	0	7
Instrukt.	+	0	0		0	0	1	1	0	1		1
	—	1	1		2	1	1	6	2	4		6
Yks. 1. p:n om.-liite	+	4	0	1	1	3	3	12		12		12
	—	0	1	0	0	0	0	1		1		1
3. p:n om.-liite	+		0	1			0	1		1		1
	—		2	0			1	3		3		3
<i>n</i> -lopp. nominit	+	1	0	2	1	0	1	5	5	0		5
	—	10	2	1	7	1	1	22	21	1		22

4. Kadon yleisyyden vaihtelu eri muotoryhmissä

Eräitä muotoryhmiä — ennen kaikkea superlatiivisia — käytetään normaali-kielessä niin harvoin, ettei niitä voi ottaa lainkaan huomioon tilastollisissa vertailuissa. Muutamissa muissa poikkeavuudet ovat taas luonteeltaan puhtaasti maantieteellisiä, eikä niillä ole mitään tekemistä muotoryhmän ominaislaadun kanssa. Esim. 3. persoonan possessiivisuffiksin loppu-*n*:n säilyminen on erityisen tyypillistä niille murteille (rantamurre, Rautu),¹ joissa *-n* esiintyy aina pitkän vokaalin jäljessä (täällä *poikā-n*, muualla *poikā-se[n]*); useissa tapauksissa se on myös ainoa tuntomerkki, joka erottaa omistusliitteiset ja -liitteettömät asut toisistaan. Lähinnä maantieteellisten seikkojen vaikutus, ts. alamurteiden kehityksen eriaisteisuus, käy ilmi myös yks. 1. persoonan omistusliitteiden ja *n*-loppuisten nominien edustuksesta (omistusliitteitä: Ylä-Vuoksi 2 : 68, Ala-Vuoksi 0 : 16, Äyräpää 28 : 214, rantamurre 6 : 32, Luoteis-Laatokka 47 : 13, Rautu 56 : 15; *n*-loppuisia nomineja Ylä-Vuoksi 6 : 24, Ala-Vuoksi 1 : 35, Äyräpää 6 : 53, Länsi-Kannas 3 : 45, Luoteis-Laatokka 21 : 26, Rautu 25 : 34).

¹ Analysoimissani teksteissä *n*:n säilyminen ei ole läheskään niin yleistä kuin Ruopila (ÄMÄH s. 103) on esittänyt.

Keskenään vertailtaviksi muotoryhmiksi sopivat epäilemättä parhaiten a) yks. 1. persoona, b) genetiivi ja c) akkusatiivi, koska niiden frekvenssi on kaikkein suurin ja koska niiden rakenne on aivan yhdenmukainen.

Taulukko 13: *-n:n* säilyminen ja kato yks. 1. persoonassa, genetiivissä ja akkusatiivissa alamuotteittain.

Murreryhmä	Yks. 1. p.			Genetiivi			Akkusatiivi		
	+	—	%	+	—	%	+	—	%
Ylä-Vuoksi	46	: 182	20 : 80	119	: 363	25 : 75	71	: 90	44 : 56
Ala-Vuoksi	33	: 96	26 : 74	102	: 431	19 : 81	51	: 75	40 : 60
Äyräpää	225	: 523	30 : 70	254	: 1179	18 : 82	248	: 262	49 : 51
Länsi-Kannas	72	: 124	37 : 63	149	: 506	23 : 77	140	: 150	48 : 52
L-Laatokka	195	: 82	70 : 30	391	: 527	43 : 57	349	: 95	79 : 21
Rautu	267	: 187	59 : 41	333	: 262	56 : 44	172	: 63	73 : 27
Yhteensä	838	: 1194	42 : 58	1348	: 3268	29 : 71	1031	: 735	58 : 42

Taulukko osoittaa vakuuttavasti, että rakenteellisesta yhdenmukaisuudesta huolimatta nämä muotoryhmät eivät ole loppu-*n*:ään nähden samalla kannalla, vaan *-n:n* kato on selvästi yleisintä genetiivissä ja harvinaisinta akkusatiivissa; yks. 1. persoonan lukemat sijoittuvat muiden ryhmien puoliväliin.

Taulukko 14: *-n:n* säilyminen ja kato yks. 1. persoonassa, genetiivissä ja akkusatiivissa alamuotteittain ottamatta huomioon *sen*-muotoa

Murreryhmä	Yks. 1. p.			Genetiivi			Akkusatiivi		
	+	—	%	+	—	%	+	—	%
Ylä-Vuoksi	46	: 182	20 : 80	88	: 362	20 : 80	38	: 88	30 : 70
Ala-Vuoksi	33	: 96	26 : 74	40	: 429	9 : 91	21	: 66	24 : 76
Äyräpää	225	: 523	30 : 80	144	: 1164	11 : 89	122	: 232	34 : 66
Länsi-Kannas	72	: 124	37 : 63	103	: 503	17 : 83	92	: 144	39 : 61
L-Laatokka	195	: 82	70 : 30	310	: 525	36 : 64	197	: 08	71 : 29
Rautu	267	: 187	59 : 41	301	: 256	52 : 48	130	: 58	69 : 31
Yhteensä	838	: 1194	42 : 58	986	: 3239	23 : 77	600	: 668	47 : 53

Genetiivissä ja akkusatiivissa esiintyy kuitenkin muuan rakennetyyppi, nimittäin lyhyt pääpainollinen vokaali $+n$, joka on yks. 1. persoonalle vieras. Sen vuoksi on vielä syytä tarkastella, miten tämä tyyppi (= *sen*-muoto) vaikuttaa muotoryhmien suhteeseen; ks. taulukkoa 14.

sen-muodon poistaminen vahvistaa käsitystä genetiivin erikoisasemasta: säilymätapauksia on koko alueella keskimäärin 23 %, eräissä alamurteissa vai 10 %. Ero yks. 1. persoonaan ja akkusatiiviin, joissa $-n:n$ kato näyttää nyt olevan nyt lähes yhtä yleistä (rako on supistunut 5 prosenttiyksikköön), on kasvanut peräti 20 prosenttiyksikön vaiheille. Poikkeavuuden mahdollisista syistä tarkemmin jäljempänä.

Loppu- $n:n$ edustus materiaalin ainoissa kaksifoneemisissa saneissa *on* ja *en* on silmäänpistävän erilainen: *olla*-verbin yks. 3. persoonan preesensmuoto on suhteellisen yleisesti menettänyt $-n:nsä$, mutta kieltoverbin yks. 1. persoonan $-n$ -pääte on erittäin hyvin säilynyt. Rakenteeltaan nämä kaksi muotoa poikkeavat toisistaan jyrkästi, sillä edellisessä on vain yksi morfeemi, jälkimmäisessä sitä vastoin kaksi, nimittäin $\{e\} + \{N\}$. Loppu- $n:n$ kato kieltoverbistä merkitsee siis kokonaisen morfeemin häviämistä. Tämä on ilmeisesti ollut kehitystä jarruttava tekijä, joka juuri on aiheuttanut näiden kaksifoneemisten saneiden edustuksen erilaisuuden.

Edellä olevista taulukoista olen jättänyt pois kaikki instruktiivitapaukset (nominien ja verbien varsinaiset, paradigmaan kuuluvat instruktiivit; paradigmastaan irronneet instruktiivimuotoiset adverbit; ne adverbit, joiden yhdysperäisen johdinaiksen loppu- n on instruktiivilähtöinen). Näin olen menetellyt lähinnä siitä syystä, että rakenteeltaan heterogeenisten ainesten yhdistäminen antaisi loppu- $n:n$ edustuksesta harhaan johtavan kuvan, varsinkin kun muutamien tämän ryhmän sanojen frekvenssi on erittäin suuri. Tämä käy ilmi seuraavasta taulukosta (14a), johon on koottu kaikki Äyräpään murteiston näytteissä esiintyneet instruktiivitapaukset.

Loppu- $n:n$ säilyminen näyttää instruktiivimuodoissa olevan perin harvinaista. Varsinaiset paradigmaan kuuluvat instruktiivit ovat jopa johdonmukaisesti $-n:ttömiä$. Tämä sopii hyvin yhteen sen kanssa, mitä edellä (s. 350) on esitetty tunnus- tai päätemorfeemin osana olevan $-n:n$ kohtalosta: ilmeisesti instruktiivi on hyvää vauhtia siirtymässä niiden muotoryhmien joukkoon, joissa loppu- $n:ää$ ei enää lainkaan tavata. Myös instruktiivimuotoisten adverbien sekakoosteisessa ryhmässä katokanta on jo ylivoimaisesti hallitseva. Kuitenkin yksitavuiset pronominkantaiset partikkelit *niin*, *näin* ja *noin* ovat poikkeuksia: *niin*-sanasta $-n$ on kyllä yleisesti kadonnut, koska sitä käytetään useimmiten merkityksettömänä täytelisänä, mutta *näin* ja *noin* ovat säilyttäneet $-n:nsä$ hyvin (säilymiä peräti 48 %). Yhdysperäisistä partikkelinjohtimista $-n$ on miltei tyystin hävinnyt. — Koko materiaalista on lähes 2/3 (72,5 %) *niin* ja *sitten* -sanojen esiintymiä.

Taulukko 14 a: Erialaisten instruktiivien loppu-*n*:n edustus Äyräpään murteistossa

Tyyppi tai sana	≡ ∅	yht.	-n:ää edeltävä vokaali			
			lyhyt	pitkä	painoll.	painoton
Nominien ja verbien instruktiivit	+	0	0	0	0	0
	—	28	19	9	5	23
Instruktiivimuotoiset adverbit	+	8	6	2	1	7
	—	292	96	196	16	276
<i>ihan</i>	+	7	7	—	—	7
	—	46	46	—	—	46
<i>niin</i>	+	75	—	75	75	—
	—	1738	—	1738	1738	—
<i>noin, näin</i>	+	42	—	42	42	—
	—	46	—	46	46	—
<i>paljo(n), vähä(n)</i>	+	2	2	—	—	2
	—	173	173	—	—	173
<i>sitten</i>	+	1	1	—	—	1
	—	1341	1341	—	—	1341
<i>-kkain, -kkäin</i>	+	0	—	0	—	0
	—	4	—	4	—	4
<i>-o(i)n, -ö(i)n</i> <i>-e(i)n</i>	+	7	7	0	—	7
	—	396	395	1	—	396
<i>-sin, -sen</i>	+	1	1	—	—	1
	—	20	20	—	—	20
<i>-ten</i>	+	2	2	—	—	2
	—	92	92	—	—	92
<i>-ttain, -ttäin</i>	+	0	—	0	—	0
	—	28	—	28	—	28
Yhteensä	+	145	26	119	118	27
	—	4204	2182	2022	1805	2399
%	+	3	1	6	6	1
	—	97	99	94	94	99

5. Kadon riippuvuus äänneympäristöstä ja painoasemasta

A. *Loppu-n:ää seuraava äänne.* — Vaikka murreryhmien väliset erot ovat jälleen varsin suuret, voidaan kaikkialla havaita monia yhteisiä kehityslinjoja.

a) Katoa esiintyy kaikissa alamurteissa eniten *h:n* ja *s:n* edellä. Esimerkiksi genetiivissä ovat säilymätapausten prosenttiset osuudet seuraavat (sulkeissa kaikkien äänneasemien keskiarvo): Ylä-Vuoksi 11 (25), Ala-Vuoksi 7 (19), Äyräpää 16 (18), Länsi-Kannas (= rantamurre) 13 (23), Luoteis-Laatokka 12 (43), Rautu 14 (56); koko murteisto 13 (29). — Äyräpään murteen prosenttiluku on yllättävän korkea; tämä saattaa johtua paitsi sattumasta myös *sen*-muotojen runsaudesta.

b) *Loppu-n:n* kato on myös vokaalin edellä sangen yleistä, kuten seuraavat genetiivin säilymämuotojen prosenttiluvut osoittavat: Ylä-Vuoksi 19 (25), Ala-Vuoksi 7 [!] (19), Äyräpää 9 [!] (18), Länsi-Kannas 14 (23), Luoteis-Laatokka 24 (43), Rautu 21 (56); koko murteisto 15 (29).

c) Katoedustus on klusiilien edellä hieman keskimääräistä tavallisempaa; poikkeuksena on Raudun murre, jossa suhteet ovat aivan päinvastaiset. Genetiivin säilymätapausten prosenttiluvut alamurteittain: Ylä-Vuoksi 12 (25), Ala-Vuoksi 14 (19), Äyräpää 18 (18), Länsi-Kannas 20 (23), Luoteis-Laatokka 36 (43), Rautu 89 [!] (56); koko murteisto ilman Rautua 21 (25).

d) Terminaalissa asemassa *-n* näyttää sen sijaan säilyneen suhteellisen hyvin; tosin aineiston niukkuus sotkee eräistä alamurteista saatavaa kuvaa. Säilymäkannan prosenttinen osuus genetiivimuodoissa: Ylä-Vuoksi 21 (vain 29 esiintymää; 25), Ala-Vuoksi 40 (19), Äyräpää 30 (18), Länsi-Kannas 45 (23), Luoteis-Laatokka 69 (43), Rautu 66 (56); koko murteisto 44 (29). *Loppu-n:n* säilyminen tai katoaminen on kaakkoismurteissa — toisin kuin eräissä muissa murteissa — täysin riippumaton jäljessä seuraavan tauon pituudesta.

e) Nasaalin ja likvidan edellä *-n:n* edustus on kolmenlainen: 1) varsinaisissa Kannaksen murteissa (Ala-Vuoksi, Äyräpää, Länsi-Kannas) *-n* on säilynyt vain jonkin verran keskimääräistä paremmin, mutta 2) Ylä-Vuoksen ja erityisesti Luoteis-Laatokan murteissa säilymätapaukset ovat useissa muotoryhmissä jo selvänä enemmistönä; 3) Raudun murteessa on taas *-n:n* kato tässä asemassa yleisempää kuin esim. klusiilin ja tauon edellä. — Genetiivin säilymätapaukset prosentteina: Ylä-Vuoksi 62 [!] (25), Ala-Vuoksi 24 (19), Äyräpää 19 (18), Länsi-Kannas 27 (23), Luoteis-Laatokka 62 [!] (43), Rautu 45 (56); koko murteisto 38 (29).

f) Tiedot *loppu-n:n* säilymisestä ja katoamisesta puolivokaalien edellä ovat — ehkä aineiston vähyyden vuoksi — kovin epäyhtenäisiä. Kuitenkin edustus on samantapainen kuin edellisessä ryhmässä: Ylä-Vuoksi 39 (25), Ala-Vuoksi 35 (19), Äyräpää 17 [!] (18), Länsi-Kannas 40 (23), Luoteis-Laatokka 69 (43), Rautu 18 [!] (56); koko murteisto 37 (29).

Taulukko 15: *-n:n* edustus lyhyen vokaalin jäljessä

Murreryhmä	Yks. 1. p.		Genetiivi		Akkusatiivi	
	+	—	+	—	+	—
Ylä-Vuoksi	34	126	95	253	67	68
Ala-Vuoksi	20	64	83	333	48	68
Äyräpää	116	339	207	701	237	230
Länsi-Kannas	43	91	119	359	124	139
Yhteensä	213	620	504	1646	476	505
%	26	74	23	77	49	51
L-Laatokka	134	169	320	404	325	91
%	44	56	44	56	78	22
Rautu	158	145	249	205	150	56
%	52	48	55	45	73	27

Taulukko 16: *-n:n* edustus pitkän vokaalin jäljessä

Murreryhmä	Yks. 1. p.		Genetiivi		Akkusatiivi	
	+	—	+	—	+	—
Ylä-Vuoksi	12	56	24	110	4	22
Ala-Vuoksi	13	32	19	98	3	7
Äyräpää	109	184	47	478	11	32
Länsi-Kannas	29	33	30	147	16	11
Yhteensä	163	305	120	833	34	72
%	35	65	13	87	32	68
L-Laatokka	61	13	71	123	24	4
%	82	18	37	63	86	14
Rautu	109	42	84	57	22	7
%	72	28	60	40	76	24

B. Loppu-n:ää edeltävän vokaalin pituus. Taulukoissa 15 ja 16 herättää jo ensi katsomalta huomiota suhteiden tavaton epäyhtenäisyys. Varsinaisissa Karjalan kannaksen murteissa *-n* on kyllä yleensä säilynyt paremmin lyhyen kuin pitkän vokaalin jäljessä (ero on akkusatiivissa peräti 17 ja genetiivissäkin 10 prosenttiyksikköä); poikkeuksena on kuitenkin yks. 1. persoona, missä suhde on kääntynyt päinvastaiseksi (säilymiä lyhyen vokaalin jäljessä 26 %, pitkän vokaalin jäljessä 35 %). Luoteis-Laatokan murteissa ovat pitkän vokaalin jälkeiset säilymätapaukset jopa valtaenemmistönä yks. 1. persoonassa ja akkusatiivissa (82 % ja 86 %), mutta genetiivin loppu-*n:ää* on lyhyen vokaalin jäljessä niukasti enemmän kuin pitkän vokaalin jäljessä (44 % ja 37 %). Raudun murteessa tilanne on aivan toisenlainen kuin muissa Kannaksen murteissa: *-n:n* kato on kaikissa kolmessa muotoryhmässä yleisempää lyhyen kuin

pitkän vokaalin jäljessä, ts. säilymäasut hallitsevat nimenomaan pitkän vokaalin jälkeistä asemaa.

Vertailun tulokset tuntuvat hämmäntäviltä, jopa epäuskottavilta. Nehän ovat esim. pahan kerran ristiriidassa sen kanssa, mitä edellä on esitetty (taulukossa 13) säilymän ja kadon yleisyydestä eri muotoryhmissä. Tältä osin tilanne kuitenkin korjaantuu tuntuvasti, kun otetaan huomioon *sen*-muodon vaikutus genetiivin ja akkusatiivin loppu-*n:n* yleisyyteen.

Taulukko 17: *-n:n* edustus lyhyen vokaalin jäljessä ilman *sen*-muotoa

Murreryhmä	Yks. l. p.		Genetiivi		Akkusatiivi	
	+	—	+	—	+	—
Kannas	213	620	271	1625	239	458
%	26	74	14	86	34	66
L-Laatokka	134	169	239	402	173	76
%	44	56	37	63	69	31
Rautu	158	145	217	199	108	51
%	52	48	52	48	68	32

Runsaslukuisten *sen*-muotojen poistaminen näyttää palauttavan muotoryhmien väliset suhteet miltei ennalleen: loppu-*n:n* kato on kaikkialla tavallisinta genetiivissä ja harvinaisinta akkusatiivissa; pitkävokaalisissa akkusatiiveissa esiintyvät lievät poikkeukset johtunevat vain aineiston niukkuudesta. — Tämä luokittelutavan muutos ei kuitenkaan korjaa sitä epä johdonmukaisuutta, mikä eri kvantiteettiasemissa vallitsee loppu-*n:n* molempien edustustapojen kesken: *-n:n* katoa tavataan kyllä jonkin verran enemmän lyhyen kuin pitkän vokaalin jäljessä yks. l. persoonassa ja akkusatiivissa (ei tosin varsinaisella Kannaksella), mutta genetiivissä tätä eroa ei ole. Kaiken kaikkiaan loppu-*n:n* kato näyttää olevan edeltävän vokaalin pituudesta jokseenkin riippumaton.

C. *-n-loppuisen tavun painollisuus ja painottomuus*. Kun loppu-*n:ää* edeltävän vokaalin pituuden lisäksi otetaan huomioon myös painosuhteet, aineisto jakaantuu luontevasti neljään ryhmään: *-n* a) lyhyen pääpainollisen, b) pitkän pääpainollisen, c) lyhyen painottoman, d) pitkän painottoman tavun jäljessä. Ryhmien väliset erot käyvät ilmi taulukoista 18—21.

a) Ainoa muoto, jossa *-n* esiintyy lyhyen pääpainollisen tavun jäljessä, on tutkittavissa murteissa *se*-pronominin genetiivi-akkusatiivi *sen*. Siinä *-n* on säilynyt ylivoimaisesti paremmin kuin missään muussa asemassa. Tämä ei ilmeisesti johdu niinkään painoseikoista kuin *sen*-muodon lähes minimaalisesta pituudesta: muoto sisältää vain kolme foneemia, mutta samalla kuitenkin kaksi morfeemia, nim. {*se*} + {*N*}. Yhdenkin foneemin vähennys merkitsee tällaisessa tapauksessa sanan viestintäkyvyn kohtalokasta heikkenemistä.

Taulukko 18: -n:n edustus lyhyen pääpainollisen tavun jäljessä

Murreryhmä	Genetiivi		Akkusatiivi	
	+	—	+	—
Ylä-Vuoksi	31 : 2		33 : 2	
Ala-Vuoksi	62 : 2		30 : 9	
Äyräpää	110 : 15		126 : 30	
Länsi-Kannas	46 : 3		48 : 6	
Yhteensä	249 : 22		237 : 47	
%	92 : 8		83 : 17	
L-Laatokka	81 : 2		152 : 15	
%	98 : 2		91 : 9	
Rautu	32 : 6		42 : 5	
%	84 : 16		89 : 11	

Taulukko 19: -n:n edustus pitkän pääpainollisen tavun jäljessä

Murreryhmä	Yks. l. p.		Genetiivi		Akkusatiivi	
	+	—	+	—	+	—
Ylä-Vuoksi	10 : 24		23 : 65		12 : 6	
Ala-Vuoksi	11 : 24		18 : 48		2 : 2	
Äyräpää	67 : 120		21 : 237		11 : 13	
Länsi-Kannas	26 : 21		13 : 83		4 : 5	
Yhteensä	114 : 189		75 : 433		29 : 26	
%	38 : 62		15 : 85		53 : 47	
L-Laatokka	51 : 7		35 : 57		10 : 1	
%	88 : 12		38 : 62		91 : 9	
Rautu	79 : 21		55 : 38		13 : 4	
%	79 : 21		59 : 41		76 : 24	

Taulukko 20: -n:n edustus lyhyen painottoman tavun jäljessä

Murreryhmä	Yks. l. p.		Genetiivi		Akkusatiivi	
	+	—	+	—	+	—
Ylä-Vuoksi	34 : 126		64 : 251		34 : 66	
Ala-Vuoksi	20 : 64		37 : 332		18 : 59	
Äyräpää	116 : 339		97 : 686		111 : 200	
Länsi-Kannas	43 : 91		73 : 356		76 : 133	
Yhteensä	213 : 620		271 : 1625		239 : 458	
%	26 : 74		14 : 86		34 : 66	
L-Laatokka	134 : 169		239 : 402		173 : 76	
%	44 : 56		37 : 63		69 : 31	
Rautu	158 : 145		217 : 199		108 : 51	
%	52 : 48		52 : 48		68 : 32	

Taulukko 21: -n:n edustus pitkän painottoman tavun jäljessä

Murreryhmä	Yks. l. p.		Genetiivi		Akkusatiivi	
	+	—	+	—	+	—
Ylä-Vuoksi	2	: 32	1	: 45	0	: 16
Ala-Vuoksi	2	: 8	1	: 50	1	: 5
Äyräpää	42	: 64	26	: 241	0	: 19
Länsi-Kannas	3	: 12	17	: 64	12	: 6
Yhteensä	49	: 116	45	: 400	13	: 46
%	30	: 70	10	: 90	22	: 78
L-Laatokka	10	: 6	36	: 66	14	: 3
%	62	: 38	35	: 65	82	: 18
Rautu	30	: 21	29	: 19	9	: 3
%	59	: 41	60	: 40	75	: 25

b) Pitkän pääpainollisen tavun jäljessä *-n* on säilynyt 1) huomattavasti heikommin kuin lyhyen pääpainollisen tavun jäljessä (näin erityisesti varsinaisissa Kannaksen murteissa), 2) jonkin verran tai paikoin (Luoteis-Laatokka, Rautu) tuntuvastikin paremmin kuin lyhyen painottoman tavun jäljessä, 3) melko selvästi paremmin kuin pitkän painottoman tavun jäljessä. Erot eivät kuitenkaan ole — ensimmäistä tapausryhmää lukuun ottamatta — tilastollisesti merkitseviä edes 5 %:n tasolla, mutta tendenssi on kaikissa alamurteisissa ja kaikissa muotoryhmissäkin sama.

c) Vastaavasti *-n* on lyhyen painottoman tavun jäljessä säilynyt yleensä 1) paljon huonommin kuin lyhyen pääpainollisen tavun jäljessä, 2) hieman heikommin kuin pitkän pääpainollisen tavun jäljessä ja 3) jokseenkin samalla tavalla kuin pitkän painottoman tavun jäljessä; viimeksi mainitussa tapauksessa suhteet ovat kuitenkin epäjohdonmukaiset.

d) Pitkän painottoman tavun jäljessä *-n* on säilynyt varsin heikosti, mutta ei juuri sen kehnemmin kuin lyhyen painottoman tavun jälkeisessä asemassakaan.

Esittelemäni aineisto osoittaa, että sanapaino on kyllä *-n*:n katoilmiöissä tärkeämpi tekijä kuin edeltävän vokaalin kvantiteetti, mutta senkään osuus ei ole ratkaiseva: esim. pitkän pääpainollisen tavun jäljessä *-n* on säilynyt keskimäärin vain jonkin verran paremmin kuin pitkän tai lyhyen painottoman tavun jäljessä (erot ovat vailla tilastollista merkitsevyyttä). Selittämättä jää myös edelleen, miksi rakenteeltaan samanlaistenkin muotoryhmien väliset erot ovat painoasemasta riippumatta suuret ja aina samansuuntaiset.

D. Lausepainon vaikutus. Valitsemaani nauhamateriaalia en ole vielä ennätännyt analysoida lausepainon kannalta. Joitakin päätelmiä on silti tehtävissä sen perusteella, minä lauseenjäsenenä mikin muotoryhmä tavallisimmin esiintyy. Lausepaino ei nimittäin satu säännöttömästi mihin tahansa, vaan sillä

pyritään yleensä ilmaisemaan lauseen psykologinen predikaatti (ks. Sadeniemi, Metriikkamme perusteet s. 82). Tämä taas sijoittuu suomen kielessä kuten tunnettua joko lauseen alkuun tai loppuun. Kun nämä asemat ovat esim. objektille tyypillisiä, tuntuu ilmeiseltä, että objektina oleva akkusatiivimuoto on keskimääräistä useammin lausepainollinen. Mikäli sitten lausepainolla on vaikutusta loppu-*n:n* säilymiseen, pitäisi -*n:*llisiä asuja esiintyä enemmän objektina kuin muina lauseenjäseninä käytetyissä akkusatiiveissa. — Seuraava taulukko, johon on koottu Äyräpään aineistostani kaikkia eri lauseenjäseniä edustavat yksikön päätteelliset akkusatiivit, näyttää tukevan tätä käsitystä.

Taulukko 22: Eri lauseenjäseniä edustavat yks. akkusatiivit Äyräpään murteessa (ilman *sen*-muotoa)

Äyräpään ryhmä	Objekti		Adj.-attr.		Adv-li		Muu*		Yhteensä	
	+	—	+	—	+	—	+	—	+	—
Absol.	101	111	17	59	3	48	1	14	122	232
%	48	52	22	78	6	94	7	93	34	66

* Muu = lauseenvastikkeen predikaattiosa

Taulukon mukaan loppu-*n* on objekteissa huomattavasti yleisempi kuin muissa lauseenjäsenissä. Kun lisäksi objektien kokonaismäärä on paljon suurempi kuin muiden lauseenjäsenten (objekteja 212 eli 62,5 %, muita 142 eli 37,5 %), johtuu akkusatiivin -*n:n* korkea säilymisprosentti (34; genetiivin 11, yks. 1. persoonan 30) juuri objektien runsaudesta. Jos objektit taas voidaan osoittaa — niin kuin näyttää — lausepainollisiksi, on tällä seikalla akkusatiivin loppu-*n:n* säilymisen kannalta keskeinen merkitys.

Genetiivin asema lausepainoon nähden on aivan toinen kuin akkusatiivin, sillä genetiivimuotoiset lauseenjäsenet esiintyvät vain harvoin psykologisina predikaatteina; tavallisin poikkeus lienee predikatiivi (tyyppi *Kirja on minun*).

Taulukko 23: Genetiivimuotojen (lukuun ottamatta *sen*-asua) jakaantuminen eri lauseenjäsenten kesken Äyräpään murteessa

Äyräpää	Genetiivi- attribuutti		Gen. + postpos.		Yhdyssanan määriteosa		Adjektiivi- attrib.		Muu*		Yhteensä	
	+	—	+	—	+	—	+	—	+	—	+	—
Abs.	80	725	16	212	26	105	6	47	16	75	144	1164
%	10	90	7	93	20	80	11	89	18	82	11	89

* Muu = predikatiivi, datiiadverbiaali, lauseenvastikkeen subj.-osa

Lukumääräisesti hallitsevia ovat ne genetiivimuotoiset lauseenjäsenet, jotka ovat yleisimmin menettäneet loppu-*n:*nsä, ts. genetiiviattribuutit, genetiivi + postpositio -adverbiaalit sekä adjektiiviattribuutit. Kaikki nämä ryhmät ovat sellaisia, etteivät niiden jäsenet ainakaan itsenäisinä hevin joudu lauseen psy-

kologiseksi predikaateiksi. Parhaiten *-n* on säilynyt yhdyssanojen määriteosissa; tämä saattaa johtua yhdyssanoille ominaisesta alkupainoisuudesta (ks. Sade-niemi, mts. 88). — Mikään ei siis vastusta sellaista ajatusta, että genetiivi on nimenomaan lausepainottomuuttaan ollut erityisen altis loppu-*n:n* kadolle.

Ilman riittävän laajan materiaalin analysointia on tietenkin mahdotonta sanoa, mitkä yks. 1. persoonan muodot ovat lausepainollisia tai missä määrin niiden *-n:n* säilyminen riippuu painosuhteista. Tässä vaiheessa voidaan kuitenkin jo tarkastella sitä, mikä vaikutus a) subjektin (= persoonapronomini *mie*) ja predikaatin keskinäisellä sijainnilla sekä b) subjektin puuttumisella on yks. 1. persoonan loppu-*n:ään*.

Taulukko 24: Subjektin ja predikaatin sijainnin sekä subjektin puuttumisen vaikutus loppu-*n:ään* yks. 1. persoonassa

Äyräpää	A		B		D		Yhteensä	
	+	—	+	—	+	—	+	—
Absol.	106	385	37	62	82	76	225	523
%	22	78	38	62	52	48	30	70

A = subjekti ja predikaatti ovat välittömästi peräkkäin

B = subjektin ja predikaatin välissä on jokin muu lauseenjäsen

C = subjekti puuttuu

Vertailun tulos yllättää johdonmukaisuudellaan: a) loppu-*n:n* kato on yleisintä (78 %) niissä tapauksissa, joissa subjekti ja predikaatti ovat välittömästi toistensa jäljessä, mutta b) jää peräti 16 prosenttiyksikköä pienemmäksi (62 %), kun subjekti ja predikaatti eivät ole peräkkäin, ja subjektittomissa lauseissa pääsevätkin jo *-n:n* säilymämuodot enemmistöksi (katoa vain 48 %); ääriyhmi-ero on 30 prosenttiyksikköä ja siis tilastollisestikin erittäin merkitsevä. — Lausepainon vaikutus tuntuu ilmeiseltä. Asia kaipaa kuitenkin vielä jatkotutkimuksia.

6. Katoilmion alkuperä ja kehitys nykyiselle

Tutkija toisensa jälkeen on koettanut löytää kaakkoismurteiden loppu-*n:n* kadolle uskottavan tuntuksen äänneopillisen selityksen. Joltiseenkin yksimielisyyteen on päästy siitä, että tietyt lausefoneettiset asemat, nimittäin *-n:n* sijainti *s:n* ja erityisesti *h:n* edellä, ovat tarjonneet ilmiölle luonnollisen lähtökohdan. Perin vaikea on sitä vastoin ollut päätellä, missä järjestyksessä kato on tämän jälkeen levinnyt muihin asemiin. Esim. Ruoppila (ÄMÄH s. 107) pitää todennäköisenä, että *-n* on seuraavaksi alkanut väistyä vokaalin edeltä. Rapola (ÄHL s. 333) puolestaan arvelee *-n:n* spontaanin katotendenssin vallinneen paitsi *h:n* ja *s:n* edellä myös absoluuttisessa lopussa. Piirteiden yleistymisen kannalta tärkeimmäksi hän kuitenkin katsoo — kuten Lauri Kettunen

jo paljon aikaisemmin (SM III B s. 227) — soinnillisten geminaattojen lyhentymisen, joka sandhiasemaan tunkeutuessaan (esim. *koivul latva* > *koivu latva*) on äkillisesti lisännyt katotapausten määrää.

Kaakkoismurteiden eri alaryhmien edustuksesta tekemäni laskelmat tukevat melko vahvasti Ruoppilan esittämiä käsityksiä: *-n* on kaikkialla kadonnut yleisimmin *h:n* ja *s:n* sekä vokaalin edeltä. Sitä vastoin absoluuttisessa lopussa *-n* on säilynyt suhteellisen hyvin. Merkittävintä on kuitenkin se, että *-n:n* kato nasaalin, likvidan ja puolivokaalin edellä on keskimääräistä harvinaisempaa etenkin varsinaisen Kannaksen pohjoispuolella, missä koko ilmiö on vasta kehityksessä. Tämän perusteella tuntuu jokseenkin varmalta, ettei nasaali- ja likvidageminaattojen lyhentymisellä ole kaakkoismurteiden loppu-*n:n* katoamisessa ollut mainittavaa osuutta.

Loppu-*n:n* kato *h:n* ja *s:n* edeltä johtunee näiden konsonanttien foneettisesta ominaislaadusta: molemmat ovat soinnittomia frikatiiveja, joihin liittyy varsin vahva hankaushäly. Sen sijaan *-n:n* häviäminen vokaalin edeltä vaikuttaa arvoitukselliselta, sillä tässä asemassahan *-n:n* luulisi olevan foneettisesti mitä parhaimmassa turvassa. Odotusta vastaavasti *-n* onkin useissa murteissamme säilynyt vokaali alkuisen sanan edellä erittäin hyvin. Poikkeuksena on merkillistä kyllä lähes koko itämurteistomme: *-n:n* katokanta yltää — kuten *h-* ja *s-* tapauksissakin — pitkälle Keski-Savoon ja Pohjois-Karjalaan, ja tämän alueen pohjoispuolella alkaa laaja yhtenäinen vyöhyke, jolla *-n* näyttää tässä asemassa kehittyneen laryngaaliklusiiliksi (*tabo* 'alla). Läheisten sukulaismurteiden edustustavat ovat siis tällä hetkellä äärimmäisen kaukana toisistaan. Tuntuu kuitenkin ilmeiseltä, että niiden takana piilee myös jotain yhteistä. Ratkaisun avain saattaisi olla vaikkapa ns. luja aluke eli se ominaisuus, että vokaali alkuisia sanoja edeltää savolaismurteiden pääosassa laryngaalinen segmentti. Jonkinlainen henkäysaluke on hyvinkin saattanut kuulua siihen kielimuotoon, josta sekä savolais- että kaakkoismurteet perimmältään polveutuvat. Savossa tämä piirre on säilynyt ja jopa voimistunutkin, mutta kaakkoismurteet ovat sen joko länsimurteiden tai todennäköisemmin karjalan (huom. Käki-salmen läänin karjalaismurteet) vaikutuksesta menettäneet ja päätyneet lopulta nykyiseen legato-ääntämykseensä. Ennen väistymistään henkäysaluke on kuitenkin *h:n* ja *s:n* tavoin ennättänyt aiheuttaa edeltävän *n:n* kadon.

Loppu-*n:n* häviäminen *h:n* ja *s:n* edeltä olisi tuskin yksin johtanutkaan yleisen katoprosessin syntymiseen, sillä vaikka kato olisi näissä asemissa päässyt heti johdonmukaiseksi, olisivat säilymätapaukset yhä pysyneet ylivoimaisena enemmistönä (katoa enintään 10 %). Vasta ilmiön leviäminen prevokaaliseen ja mahdollisesti myös terminaaliin asemaan järkytti siihen saakka vallinnutta tilannetta: katoilmiön piiriin tuli nyt vähintään kolmannes kaikista *-n*-loppuisista sanoista. Määrä kasvoi jo niin suureksi, ettei kaikkialle yltäviltä analogisilta yleistyksiltä voitu enää välttyä.

Päätelmiä tehtäessä on toisaalta muistettava, että useat muotoryhmät ovat tällä hetkellä lausefoneettisesta asemasta riippumatta loppu-*n*:ttömiä. Todellisuudessa tähän ei sisälly mitään ristiriitaista, sillä niin kuin edellä (s. 350) on osoitettu, *-n* on kyllä morfeemin osana jäljettämiin kadonnut, mutta itsenäisessä {N}-morfeemissa esiintyy säilymän ja kadon vaihtelua. Tämän periaatteen mukaisesti *-n*:n häviäminen on tietenkin toteutunut eräissä muotoryhmissä aikaisemmin ja täydellisemmin kuin toisissa, mutta mitään muuta eroa niiden välillä ei ole (toisin Setälä, YÄH s. 373). Lähtökoh-
tana voidaan kaikissa tapauksissa pitää edellä esiteltyjä lausefoneettisia syitä. — Kaakkoismurteiden ja karjalan välillä vallitsevat yhtäläisyydet ovat joko näennäisiä tai rinnakkaiskehityksen tulosta (ks. Leskinen, LLMÄH s. 292), eivätkä ne kelpaa todisteiksi mistään geneettisistä siteistä. Silti kaakkoismurteiden loppu-*n*:n kato saattaa olla hyvinkin pitkällisen prosessin tulos, jos kohta se on nykyisiin mittoihinsa kasvanut vasta suhteellisen myöhään.

Statistische Beobachtungen über den Schwund des auslautenden -n in den Südostdialekten des Finnischen

Die Vertretung des *n* im Wortauslaut in den südostfinnischen Dialekten ist insofern zweigeteilt, als in den einen Formengruppen ein konsequenter Schwund herrscht, während in den anderen ein unregelmässig wirkender Wechsel zwischen Schwund und Erhaltenbleiben vorkommt. Diese Eigentümlichkeit hat offenbar eine morphologische Ursache: das Formensystem der Mundart hat sich dahingehend entwickelt, dass das -*n* in den Fällen spurlos verschwunden ist, wo es der Teil eines Zeichen- oder Endungsmorphems ist, dass jedoch dann ein allomorpher Wechsel {*N*} ~ {*Ø*} begegnet, wenn es als selbständiges Morphem auftritt.

Der Schwundprozess des auslautenden *n* ist nicht im ganzen Gebiet gleich weit fortgeschritten; sowohl in einer nördlichen als auch in einer südlichen Randzone hat sich das -*n* viel besser erhalten als im Zentrum der Dialekte. Ferner sind die individuellen Unterschiede in allen Regionaldialekten ausserordentlich gross, in einigen Fällen beträgt die Differenz sogar reichlich 30 %. Am meisten überrascht jedoch, dass nicht einmal die strukturmässig übereinstimmenden Formengruppen hinsichtlich des Schwundes des Auslaut-*n* denselben Stand aufzeigen; in den Genitivformen z.B. ist -*n* eindeutig häufiger geschwunden als in den Akkusativformen.

Der Schwund des *n* im Wortauslaut hängt stark von der Qualität des darauffolgenden Lautes ab: überall begegnet der Schwund am meisten vor *h* und *s* sowie vor einem Vokal, während das -*n* in terminaler Stellung sowie vor Nasal,

Liquida und Halbvokal relativ gut erhalten ist. Die Länge des vorangehenden Vokals scheint dagegen den Schwund des -*n* nicht zu beeinflussen. Viel wichtiger schon ist der Wortakzent, auch wenn er keinen entscheidenden Anteil hat. Nach einer langen Silbe mit Hauptakzent z.B. ist das -*n* nur etwas besser erhalten als nach einer langen oder kurzen akzentlosen Silbe (die Unterschiede sind nicht einmal statistisch relevant). Die Unterschiedlichkeit des Schwundes des auslautenden -*n* u.a. im Akkusativ und Genitiv geht sichtlich auf den Satzakzent zurück: der aud -*n* auslautende Akkusativ vertritt am häufigsten das Objekt, das schon in einem Satz normalen Typs oft betont wird; Satzglieder im Genitiv dagegen sind nur selten satzbetont, weshalb auch ihr -*n* am allerhäufigsten geschwunden ist.

Der Schwund des auslautenden -*n* in den Südostdialekten ist im Grunde eine satzphonetische Erscheinung: er begann in ganz bestimmten Stellungen, zunächst vor *h* und *s* sowie dann vor Vokal; im letztgenannten Fall kann die Veränderung verursacht worden sein durch einen in der Mundart bereits geschwundenen gehauchten Einsatz, der sich in zahlreichen Savo-Dialekten zu einem Laryngalklusil entwickelt hat. Danach hat sich die Schwundstufe analog in allen anderen Stellungen verbreitet. Die für die Südostdialekte typische Kürzung der Nasal- und Liquidageminaten dürfte — entgegen der allgemeinen Annahme — keinen Anteil gehabt haben am Schwundprozess des auslautenden -*n*.